

## บทที่ 2

### แนวความคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นกรอบแนวในการศึกษาส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับแนวคิดหลักทางด้าน ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อการพัฒนาเมืองศิลปวัฒนธรรม ซึ่งจะจำแนกแนวคิดหลักของการศึกษาออกเป็นประเด็นหลักดังนี้

- 1.แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และเมืองท่องเที่ยว
- 2.แนวความคิดเกี่ยวกับเมืองศิลปวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐาน และวิถีชีวิตชุมชน
- 3.แนวความคิดเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว
- 4.แนวความคิดเกี่ยวกับการวางแผนการท่องเที่ยว
- 5.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

#### 2.1.แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2.1.1 การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อความสนุก บันเทิง เริงรมย์ นอกจากนั้นยังรวมถึง การเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้ เพื่อการกีฬา เพื่อการติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมเยียนญาติพี่น้อง (มล.คู่ย์ ชุมสายและคณะ, 2527)

ซึ่งปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๆ นั้น อาจเกิดจากแรงผลักดันลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางวัฒนธรรม ลักษณะทางความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และลักษณะทางด้านฐานะและชื่อเสียง โดยแรงกระตุ้นเหล่านี้มักจะก่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่แตกต่างกันไปตามแรงกระตุ้นเหล่านี้ โดยที่รูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าว นั้นสามารถให้คำจำกัดความได้ดังนี้

2.1.2 รูปแบบของการท่องเที่ยว หมายถึง กลุ่มของกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่มีลักษณะการท่องเที่ยวแตกต่างกันตามมิติของทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งแยกออกเป็น 4 ประเภทคือ

1.รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติหรือเชิงนิเวศน์ (Natural Tourism) ซึ่งจะมีกิจกรรมการท่องเที่ยว คือ การพักผ่อนหย่อนใจ การศึกษาธรรมชาติ การทัศนศึกษาในแหล่งธรรมชาติ และการผจญภัย

2.รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ซึ่งจะมีกิจกรรมการท่องเที่ยว คือ การแสดงทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน การเยี่ยมชมโบราณสถาน

3.รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนันทนาการ (Recreation Tourism) ซึ่งจะมีกิจกรรมการท่องเที่ยว คือ การท่องเที่ยวแหล่งบริการและสถานบันเทิงเริงรมย์ รวมถึงการท่องเที่ยวทางเพศ คาสิโน และเกมส์กีฬาบางประเภท

4.รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อการประชุมหรือสัมมนา (Convention Tourism) ซึ่งจะมีกิจกรรมการท่องเที่ยว คือการประชุม สัมมนานอกสถานที่ รวมถึงการติดต่อธุรกิจนอกสถานที่ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2542.)

นอกจากรูปแบบการท่องเที่ยวและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแล้วนั้น สิ่งที่สำคัญในการศึกษาในเรื่องของการท่องเที่ยว คือพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวที่ถูกตวจำแนกออกมา ในลักษณะขององค์ประกอบของการท่องเที่ยว โดยมีความหมายดังนี้

2.1.3 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2527: 3-1-3-2) ให้ความเห็นว่าองค์ประกอบของการท่องเที่ยว จะประกอบด้วย 5 ส่วนใหญ่ คือ

1.ผู้เดินทางท่องเที่ยว (Tourists) อันได้แก่ นักท่องเที่ยวโพ้นทะเล (International Tourists) นักท่องเที่ยวภูมิภาค (Regional Tourists) นักท่องเที่ยวประจำชาติ (Domestic Tourists) และนักท่องเที่ยวประจำถิ่น (Local Tourists)

2.ระบบการเดินทาง (Transportation Networks) ซึ่งจะประกอบด้วย โครงข่ายการสัญจร ประเภทของการเดินทาง (Network, Mean of Transportation) สถานีของการขนส่งและการเดินทาง (Modes of transportation) การบริการและความสะดวกในการเดินทาง (Transportation and Services and Facilities)

3.แหล่งท่องเที่ยว (Tourist Attractions) อันได้แก่ประเภทธรรมชาติ (Nature Tourist Attractions) ประเภทประวัติศาสตร์ ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม (Historical Art and Architecture Tourist Attractions) ประเภทศิลปวัฒนธรรมความเป็นอยู่ท้องถิ่น (Culture, Tradition and local people Tourist Attractions) และประเภทอื่นๆ

4.สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว (Facilities Utilities) อันประกอบด้วย ศูนย์กลางชุมชน และศูนย์กลางการบริการ (City and location) สถานที่พัก (Accommodation) อาหาร (Food) การพักผ่อนหย่อนใจ (Recreation and Entertainment) ผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจ (Retail Product) สุขอนามัย (Health) ความปลอดภัย (Safety)

5.การติดต่อให้ข้อมูลข่าวสาร (Information) อันประกอบด้วย การส่งเสริม (promotion)

จากการที่การท่องเที่ยวได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศนั้น จะพบว่ามีการศึกษา ถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ซึ่งให้คำจำกัดความไว้ดังนี้

2.1.4 ความสำคัญของการท่องเที่ยว (ปิยนุช คงวิทยากุล ,2540) ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจและสังคมนั้น (Young ,1973) ได้นำมาสรุปกล่าวไว้เป็น 5 ประการ คือ

1. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ และนักท่องเที่ยวภายในประเทศ รวมทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อคนในท้องถิ่นด้วย ให้ได้ประโยชน์ได้อย่างเท่าเทียมกัน

2. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดงานต่างๆขึ้นมา โดยเฉพาะงานสำหรับแรงงานประเภทที่ไม่ต้องอาศัยฝีมือและความชำนาญ (Unskilled Worker) ทำให้การว่างงานมีน้อยลง

3. การท่องเที่ยวสามารถเป็นนโยบายหลักของการพัฒนาภาค โดยมีจุดมุ่งหมายหลักที่ก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างพื้นที่ที่เป็นอุตสาหกรรมหลัก กับพื้นที่ที่ไม่เป็นแหล่งอุตสาหกรรมของประเทศ

4. การท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมอื่นๆได้ เช่นงานหัตถกรรมต่างๆ สินค้าประเภทเสื้อผ้า อาหาร เครื่องดื่ม กล่าวคือการท่องเที่ยวจะมีบทบาทในการกระตุ้นการผลิตและการนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ประโยชน์อย่างสูงสุดซึ่งส่งผลต่อการกระตุ้นการผลิตหรือที่เรียกว่า Multiplier Effect เพราะเมื่อมีการใช้จ่ายเกิดขึ้นครั้งหนึ่งจะก่อให้เกิดรายได้แก่คนอีกหลายกลุ่ม ซึ่งจะกลายเป็นลูกโซ่ ต่อไปเรื่อยๆ และสร้างมูลค่าสูงกว่าการใช้จ่ายในครั้งแรกหลายเท่าตัว

5.การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อาจส่งเสริมให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศในสายตาของชาวโลก และยังทำให้บรรลุดัตถุประสงค์ด้านอื่นๆอีกมาก จากความสำคัญของการท่องเที่ยวนั้น ก่อให้เกิดอุปสงค์และอุปทานของการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างๆ

การท่องเที่ยวที่เข้ามามีบทบาทในการสร้างเสริมเศรษฐกิจของประเทศนั้น ส่วนประกอบที่สำคัญประการหนึ่งคือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวในประเทศ อันได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและมีความเป็นเอกลักษณ์ จนกระทั่งพัฒนาสู่การกลายเป็นเมืองท่องเที่ยว ซึ่งเมืองท่องเที่ยวแต่ละประเภทนั้นมีการให้ความหมายและสามารถจำแนกได้ดังนี้

2.1.5 ประเภทของเมืองท่องเที่ยว เมื่อพิจารณาเมืองด้านการท่องเที่ยวพบว่าสามารถแบ่งเมืองออกตามความเด่นของเมืองด้านทำเลที่ตั้ง สภาพภูมิประเทศที่สวยงาม หรืออาจจะเป็นเมืองที่เติบโตมากับอารยธรรมอันเก่าแก่ได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

1. **เมืองธรรมชาติ** คือเมืองที่มีความสวยงามทางด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ รวมถึงทิวทัศน์ที่สวยงาม แยกออกเป็น 2 ประเภทคือ

1.1 **เมืองภูเขา** ได้แก่เมืองที่ตั้งอยู่บนเทือกเขาหรือที่สูง ที่มีความสวยงามเป็นพิเศษจากสภาพภูมิประเทศ และอาจจะรวมถึงความพิเศษทางด้านสภาพภูมิอากาศด้วย เช่น เมืองแม่ฮ่องสอน และเมืองเชียงใหม่ เป็นต้น

1.2 **เมืองชายทะเล** อันได้แก่เมืองที่ตั้งอยู่ริมชายฝั่งทะเล ที่มีความสวยงามหรือมีความเป็นพิเศษ อันเนื่องมาจากชายหาด หรือกิจกรรมทางน้ำ ทิวทัศน์ธรรมชาติ ประการัง อันได้แก่ พัทยา หัวหิน ชะอำ ภูเก็ต สมุย เป็นต้น

2. **เมืองประวัติศาสตร์** ได้แก่เมืองที่มีความสำคัญในอดีต เมืองที่มีร่องรอยความเจริญในอดีต มีแหล่งที่ตั้งโบราณสถานและศาสนสถานที่สำคัญตั้งอยู่ เช่น เมืองสุโขทัย เมืองเชียงใหม่ เมืองเชียงแสน และเมืองอยุธยา เป็นต้น

3. **เมืองศิลปวัฒนธรรม** ประเพณี และกิจกรรม ได้แก่เมืองที่มีลักษณะเด่นเป็นพิเศษอันเนื่องมาจากศิลปท้องถิ่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ เช่น เมืองเชียงใหม่ เมืองลำปาง เมืองนครศรีธรรมราช และเมืองแม่ฮ่องสอน (ประภาวดี เผ่าทองจีน, 2538:18)

#### 2.1.6 แนวความคิดเกี่ยวกับตัวกระตุ้นการท่องเที่ยว

การตัดสินใจในการเดินทางท่องเที่ยวนั้น มักจะมีปัจจัยที่ทำให้บุคคลตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว ได้แก่ ค่าใช้จ่ายสำหรับการท่องเที่ยว เวลาสำหรับการท่องเที่ยว และความตั้งใจที่จะท่องเที่ยว ซึ่งอาจจะเป็นตัวกระตุ้นอย่างใด อย่างหนึ่งที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยว ซึ่ง Mcintosh (1980) ได้กำหนดว่า ตัวกระตุ้นดังกล่าวสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. **ตัวกระตุ้นทางด้านกายภาพ (Physical Motivators)** ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเพื่อผ่อนคลายทางกายภาพหรือเพื่อร่างกาย ซึ่งเป็นการพักผ่อนรูปแบบหนึ่ง เช่น กิจกรรมทางกีฬา การบำบัดทางการแพทย์ด้วยวิธีการพิเศษ การไปพักผ่อนร่างกาย การทำกิจกรรมทางกีฬา การไปตากอากาศชายทะเล เป็นต้น

2. **ตัวกระตุ้นทางด้านวัฒนธรรม (Cultural Motivators)** ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนต่างๆทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงออกมาในรูปของศิลปะ วรรณกรรม และดนตรี

3. **ตัวกระตุ้นทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ( Interpersonal Motivators)** ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเพื่อไปเยี่ยมเยียนญาติ เพื่อฝูง หรือพบปะผู้คนที่มีความคิดใหม่ๆ หรือต้องการหลบออกจากงานที่ปฏิบัติอยู่เป็นประจำ เป็นต้น

4. ตัวกระตุ้นทางด้านฐานะและชื่อเสียง (Status and Prestige Motivators) เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเพื่อต้องการยกฐานะของตนเองให้สูงขึ้น เพื่อเป็นเกียรติยศและชื่อเสียงของบุคคลซึ่งอยู่ในลักษณะของการเดินทาง เพื่อประกอบธุรกิจในตำแหน่งการงานของตน ตลอดจนเพื่อการศึกษาดูงานและเพื่อความสำเร็จขั้นสูงในอาชีพของตนเองด้วย

### 2.1.7 แนวคิดในด้านอุปสงค์และอุปทานการท่องเที่ยว

กระตุ้นทางการท่องเที่ยวดังกล่าวทำให้เกิดความต้องการในการท่องเที่ยวที่ต่างกัน ตัวกระตุ้นเหล่านี้จะเป็นตัวการในการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละประเภท และที่สำคัญนั้นในสถานที่ท่องเที่ยวที่มีแรงกระตุ้นที่แตกต่างกัน ยังมีผลต่ออุปสงค์และอุปทานของการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ด้วย ซึ่งบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2537) ได้ให้คำจำกัดความไว้ดังนี้

**อุปสงค์ของการท่องเที่ยว** หมายถึง ปริมาณนักท่องเที่ยวที่ต้องการใช้บริการของการท่องเที่ยว ที่สามารถซื้อบริการนั้นได้ภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ ณ ระดับอัตราบริการต่างๆกัน โดยถ้าอัตราค่าบริการการท่องเที่ยวลดลงปริมาณนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการจะเพิ่มขึ้น แต่ถ้าค่าบริการของการท่องเที่ยวลดลง ปริมาณนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการจะเพิ่มขึ้น

**อุปทานของการท่องเที่ยว** หมายถึง ปริมาณบริการของการท่องเที่ยวที่ผู้ประกอบการนั้นเต็มใจขายให้ภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ในระดับอัตราค่าบริการที่แตกต่างกัน อุปทานของการท่องเที่ยวจะแปรผันตรงกับค่าบริการโดยค่าบริการของการท่องเที่ยวลดลง ปริมาณบริการที่ผู้ประกอบการจะนำออกขายจะลดลงตามด้วย

ส่วนประภาวดี เผ่าทองจีน (2538) กล่าวว่า อุปสงค์ของการท่องเที่ยว คือการชักจูงให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นเพิ่มจำนวนมากขึ้น ส่วนอุปทานของการท่องเที่ยวนั้น คือการปรับปรุงพัฒนาพื้นที่ให้สามารถรองรับและให้บริการ ตอบสนองความต้องการแก่นักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ ไม่ว่าจะเป็นโรงแรม ร้านอาหาร ถนน ไฟฟ้า โทรศัพท์ หรือแม้แต่การสร้างท่อระบายน้ำและการบำบัดน้ำเสีย ซึ่งอุปสงค์และอุปทานของการท่องเที่ยวนั้นจะมีผลต่อกันโดยตรง กล่าวคือ เมื่ออุปสงค์ หรือจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มจำนวนมากขึ้น อุปทานหรือการพัฒนาพื้นที่และการบริการทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ก็จะเพิ่มปริมาณตามไปด้วย และในทางกลับกันหากอุปทานหรือการพัฒนาพื้นที่และการบริการทางการท่องเที่ยวในพื้นที่เพิ่มปริมาณและคุณภาพมากขึ้น จะทำให้อุปสงค์หรือจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มจำนวนมากขึ้นตามไปด้วย

### 2.1.8 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างงานและการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว

Raph Wahnschaff ได้ทำการศึกษาเรื่อง การสร้างงานและการกระจายรายได้ที่พหุภาคี สรุปว่าการลงทุนในกิจการท่องเที่ยวมี 2 รูปแบบ คือแบบมีแบบแผน (Formal Sector) และแบบที่ไม่มีแบบแผน (Informal Sector)

การลงทุนอย่างมีแบบแผนนั้น จะเป็นการลงทุนขนาดใหญ่ที่ต้องใช้เงินทุนจำนวนมากมีการนำเทคโนโลยีขั้นสูงและอุปกรณ์ชั้นนำจากต่างประเทศเข้ามาใช้ และการบริหารงานต้องใช้ผู้ที่มีความสามารถและความชำนาญในการดำเนินงานสูง ซึ่งบางท้องถิ่นไม่อาจใช้แรงงานในท้องถิ่นได้ จำเป็นต้องจ้างแรงงานต่างถิ่นหรือต่างชาติเข้าดำเนินการ ส่วนการลงทุนที่ไม่มีแบบแผนนั้น มักเกิดขึ้นเองเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้าไปในท้องถิ่นเป็นจำนวนมากๆ โคนคนในท้องถิ่นจะดัดแปลงหรือนำเอาความรู้ ความสามารถ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ที่มีในท้องถิ่นประกอบขึ้นมาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว โดยที่คนในท้องถิ่นนั้นเป็นเจ้าของ เป็นผู้ลงทุนและใช้ความสามารถดำเนินงานด้วยตนเองได้

ในกรณีเมืองพัทธยานั้น การลงทุนอย่างมีแบบแผน ได้แก่ ธุรกิจโรงแรมหรือสถานตากอากาศชั้น 1 ตามมาตรฐานตะวันตก ซึ่งมีความหรูหราและมีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบถ้วน นอกจากนี้ยังมีธุรกิจต่อเนื่องอีกมากมาย ได้แก่ บาร์ ไนต์คลับ ภัตตาคาร ร้านอาหารสินค้าที่ระลึก และสินค้าพื้นเมือง ในขณะที่เดียวกัน ก็มีการลงทุนแบบไม่มีแบบแผนด้วย ซึ่งธุรกิจที่พบมาก ได้แก่ กิจการรถสองแถว ธุรกิจบริการเก้าอี้ นั่ง เสาซูดว้ายน้ำ หรือบริการเรือท่องเที่ยว ซึ่งชาวประมงได้ดัดแปลงเรือประมงเดิมของตนให้เป็นเรือท่องเที่ยวเพื่อบริการนักท่องเที่ยวชมทิวทัศน์ได้ น้ำ ธุรกิจแบบไม่มีแบบแผนนี้คนในท้องถิ่นจะเป็นเจ้าของและดำเนินธุรกิจเอง

ผลการศึกษายังพบว่า การลงทุนทั้ง 2 แบบนี้มีการขัดผลประโยชน์กันเกิดขึ้นเนื่องจากต่างฝ่ายต่างแย่งลูกค้ากลุ่มเดียวกัน คือนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามเท่าที่ผ่านมการลงทุนที่มีแบบแผนมักได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ส่วนธุรกิจที่ไม่มีแบบแผนนั้น ผู้ประกอบการที่เป็นคนในท้องถิ่นจะพัฒนาแบบเป็นไปตามสถานการณ์ ดังนั้นโอกาสในการพัฒนาจึงมีน้อยเพราะขาดการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐและมีข้อจำกัดทางด้านเงินทุน ทำให้คนในท้องถิ่นไม่มีโอกาสอย่างเต็มที่ในการรับประโยชน์จากการท่องเที่ยว นอกจากนี้การเพิ่มขึ้นของรายได้และประสบการณ์ก็มีความเป็นไปได้น้อย สถานภาพของคนในท้องถิ่นส่วนใหญ่จึงเป็นเพียงลูกจ้างให้กับโรงแรมหรือสถานตากอากาศ มีจำนวนน้อยที่จะเป็นเจ้าของกิจการและดำเนินการกิจการด้วยตนเอง

### 2.1.9 แนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวกับวัฒนธรรม

ริชชี และชินส์ อ่างใน ดอกอ้อ, 2544 ได้กล่าวถึงแนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมจะเป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยว

เที่ยวในสถานที่ที่มีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม ซึ่งมีลักษณะเด่น 12 ประการ ของวัฒนธรรมซึ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยว ดังนี้

1. การฝีมือ
2. ภาษา
3. ประเพณี
4. การบริโภค
5. ศิลปะและดนตรี การแสดงดนตรี การวาดรูปและการแกะสลัก
6. ประเภทของการจ้างงานในที่อยู่อาศัยและเทคโนโลยีที่ใช้
7. ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ รวมถึงเครื่องเตือนใจที่มองเห็นได้
8. สถาปัตยกรรมที่แตกต่างจากที่อื่น
9. ศาสนา
10. ระบบการศึกษา
11. เครื่องแต่งกาย
12. กิจกรรมเวลาว่าง

ซึ่งทั้งหมดของลักษณะเด่นทั้ง 12 ประการจะเป็นตัวดึงดูด หรือแรงดึงดูดในส่วนของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น ซึ่งการที่เมืองต่างๆ จะมีศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากจะมีลักษณะเด่นขององค์ประกอบดังกล่าวแล้ว ยังต้องประกอบด้วยส่วนอื่นๆที่จะก่อให้เกิดแรงดึงดูดทางการท่องเที่ยวที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น ซึ่งอาจจะเป็นแค่ชุมชนเล็กๆ หรือมีอัตราส่วนใหญ่ขึ้นมาในระดับเมือง หรือระดับประเทศก็ได้

## 2.2. แนวความคิดเกี่ยวกับเมืองศิลปวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐาน และวิถีชีวิตชุมชน

2.2.1 เมืองศิลปวัฒนธรรม ประเพณี (ประภาวดี เผ่าทองจีน, 2538: 18) หมายถึง เมืองที่มีลักษณะเด่นเป็นพิเศษอันเนื่องมาจากศิลปะท้องถิ่น สถาปัตยกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่

2.2.2 การตั้งถิ่นฐาน (Settlement) คือการที่มนุษย์เข้าไปเกี่ยวข้องกับสภาพพื้นที่ สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ โดยนำสิ่งเหล่านี้มาดัดแปลงปรับปรุงให้เหมาะสมกับการตั้งชุมชนของตน (วิลาวัดน์ เชื้อวงศ์กุล, 2542) เกิดเป็นอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งที่มีทั้งการขยายตัวและหดตัวของพื้นที่ที่ครอบครอง หน่วยของการตั้งถิ่นฐานเป็นการแสดงออกซึ่งการจัดการพื้นที่ของมนุษย์ ในรูปของอาคารบ้านเรือน ถนนหนทาง และการใช้ที่ดิน ตลอดจนผลกระทบที่มีต่อสภาพแวดล้อม

2.2.3 แนวคิดการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานและรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเลือกทำเลที่ตั้งถิ่นฐานสรุปได้ 3 ประการ (วิลาวัณย์ เอื้อวงศ์กุล, 2542) คือ

1. ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ แหล่งน้ำ ที่ดอน ที่ที่ดินอุดมสมบูรณ์ และแหล่งแร่ เป็นต้น
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยสำคัญที่มักเกิดคู่กับการตั้งถิ่นฐานของชุมชน และมี อิทธิพลต่อการขยายตัวเป็นเมืองต่อไปในอนาคต ได้แก่ บริเวณที่อยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบ บริเวณที่ ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม บริเวณเส้นทางคมนาคมตัดกัน บริเวณจุดเชื่อมต่อของเส้นทางคมนาคม
3. ปัจจัยทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนความเชื่อของแต่ละกลุ่มชน ได้แก่ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ สถานที่ทางประวัติศาสตร์ ลักษณะที่เป็นประเพณีนิยมหรือความเชื่อ ต่างๆ

ในประเทศไทยนั้นชุมชนจะตั้งถิ่นฐานอยู่รวมกันเป็นสังคมและหมู่บ้านไม่ไกลจากพื้นที่ เกษตรกรรม มักจะเติบโตอย่างไม่มีการวางแผนหรือวางผัง รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนใน ประเทศไทยแบ่งได้ดังนี้ (ณวรรณ์ สายเชื้อ, 2541)

1. แบบบนฝั่งแม่น้ำ ลำคลองหรือถนนหลวง ซึ่งตามหลักวิชาการผังเมืองก็คือชุมชนที่ ชนานตัวไป ตามแนวยาวนั่นเอง โดยจะตั้งถิ่นฐานขนานไปกับแม่น้ำลำคลองหรือถนนหลวง สมัย โบราณ คลองและแม่น้ำช่วยให้ชุมชนมีน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภค ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมติด ต่อ ในขณะที่เดียวกันเส้นทางรถไฟและถนนหนทางที่เข้ามาแทนที่ ก็มีบทบาทในการสร้างชุมชนที่ ยาวเหยียดไปตามเส้นทาง ปรากฏทั่วไปในประเทศไทยปัจจุบัน

2. แบบเป็นกลุ่มก้อนหนาแน่น มักเกิดขึ้นในชุมชนชนบทที่มีความเป็นอยู่แบบพึ่งพาตน เอง ผู้คนในสังคมคุ้นเคยสนิทสนมและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อนช่วย ให้เกิดความปลอดภัยในยามสงคราม หรือยามที่มีโจรผู้ร้ายชุกชุม ชุมชนแบบนี้จะมีลักษณะ คล้ายเมืองเล็ก ห้อมล้อมด้วยทุ่งนา ป่าละเมาะ พบมากทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียง เหนือของประเทศ

3. แบบเป็นกลุ่มเล็กๆหลายกลุ่ม เป็นชุมชนที่บางที่ก็แยกออกจากกันเป็นหน่วย มี ลักษณะคล้ายชุมชนเล็กๆหลายชุมชน หากไม่อยู่ห่างกันเกินไปก็อาจพัฒนาให้รวมกลุ่มเป็นหมู่ บ้านเดียวกันได้ ชุมชนประเภทนี้มีอยู่ทั่วไปในภาคต่างๆของประเทศ

4. แบบกระจัดกระจายไม่เป็นกลุ่มก้อน เป็นชุมชนที่ประกอบด้วยอาคารพักอาศัยที่ กระจัดกระจายออกไปเป็นกลุ่มเล็กในแปลงที่ดินที่ถมขึ้น มีสภาพคล้ายเกาะเล็กเกาะน้อย กระจายตามทุ่งนา พบได้ทั่วไปบริเวณภาคกลางและบริเวณโดยรอบกรุงเทพมหานคร

5. แบบทำไร่เลื่อนลอย พบมากทางภาคเหนือ เพราะเป็นชุมชนของชาวเขาเผ่าต่างๆที่ อพยพเข้ามา โดยจะย้ายไปตามสถานที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ปัจจุบันการอพยพได้ลดลงไปมาก



ที่ควบคุมดูแลระบบน้ำชลประทาน) ท้ายเมืองหรือหางเมืองด้านใต้เปรียบเหมือนเป็นเท้าคน จะเป็นที่ตั้งของป่าช้านอกเมือง อย่างไรก็ตามก็รายละเอียดทุกอย่างอาจไม่เหมือนกันตามที่กล่าวมา เช่น ไม่ได้มีตลาดตั้งอยู่กลางเมืองเหมือนกันทุกเมือง แต่เมืองส่วนใหญ่จะสัมพันธ์กับนิเวศวิทยาเป็นหลัก

3. ความเชื่อที่เป็นนามธรรม แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและธรรมชาติ ผ่านความเชื่อและพิธีกรรมโดยเฉพาะประเพณีการนับถือผี เช่น ผีที่มีอยู่ในธรรมชาติ ผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือน ผีเสื้อเมือง

4. ความเชื่อเรื่องเส้าอินทิลของชนเผ่าลัวะในภาคเหนือเพื่อบูชาพระอินทร์กลางใจเมือง ส่งผลต่อความเชื่อเรื่องเส้าใจบ้าน หรือเส้าหลักเมืองของคนไทยในภูมิภาคต่างๆ

5. ความเชื่อเรื่องศูนย์กลางจักรวาลหรือเขาพระสุเมรุ ได้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดูและพุทธ อาจมีการสร้างพระบรมธาตุกลางเมืองเสมือนเป็นเขาพระสุเมรุ และมีพระบรมมหาราชวังอันเป็นที่ประทับของกษัตริย์หรือสมมติเทพอยู่ใกล้ศูนย์กลางจักรวาล ความเชื่อนี้ต่างจากความเชื่อของเขมรที่สร้างทุกอย่างให้อยู่ในกรอบเรขาคณิต ขณะที่ไทยมักสร้างเมืองให้มีรูปทรงตามธรรมชาติ การออกแบบทางผังเมืองอาศัยความสะดวกเป็นหลัก

6. ความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกบ้าน เช่น ไม่นหันหน้าบ้านไปทางทิศตะวันตก ทางขึ้นบ้านมักหันออกสู่ถนนหรือคลอง ตัวบ้านจะหันแนวยาวตามแนวตะวันเพื่อเลี่ยงการรับแสงแดดและเปิดรับลมเต็มที่ ยกเว้นบ้านในภาคเหนือที่หันแนวยาวขวางตะวันเพื่อรับแสงแดดและเลี่ยงลมหนาว จัดหวนนอนไปตามทิศได้ตามคติโบราณหรือตามทิศตะวันออกตามคติพุทธ เป็นต้น

### 2.2.5 ชุมชน วิถีชีวิตชุมชน และกิจกรรมทางสังคม

**ชุมชน คือหมู่บ้าน (Village)** ถือเป็นหน่วยทางสังคมที่อยู่เหนือระดับครอบครัวขึ้นไป การรวมตัวของหลายๆครอบครัวในพื้นที่บริเวณเดียวกัน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2534) ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมที่ทำให้คนเหล่านั้นมีการสังสรรค์กันอย่างสืบเนื่องจนกลายเป็นพวกเดียวกัน มีรูปแบบการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี และระบบความเชื่อเป็นอย่างเดียวกัน มีภาษาที่สื่อสารกันเองได้ บริเวณหมู่บ้านที่มีลักษณะเป็นชุมชนเช่นนี้ จะประกอบด้วยโครงสร้างทางกายภาพที่เห็นได้ชัดก็คือ กลุ่มของบ้านเรือน จะมีวัดเป็นศูนย์กลาง มีโรงเรียน ศาลเจ้า ร้านค้า โดยเฉพาะวัดนับได้ว่าเป็นศูนย์กลางที่เป็นสัญลักษณ์ของชุมชนอย่างเด่นชัด

มองชุมชนใน 3 สถานะ (Poplin อ้างใน ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล ,2540) คือ

1. ชุมชนในฐานะหน่วยทางภูมิศาสตร์ (Community as a Territorial Unit) โดยเห็นว่าอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์มีอิทธิพลต่อชุมชน นั่นคือสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นตัวกำหนดสถานที่ตั้งและศักยภาพในการเจริญเติบโตของชุมชน ขณะเดียวกันชุมชนก็มีอิทธิพลต่ออาณา

เนื่องจากมีความพยายามให้ชาวเขาอยู่รวมกันเป็นชุมชนใหญ่ และมีนโยบายส่งเสริมอาชีพแทน การทำไร่เลื่อนลอย

2.2.4 ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานในสังคมไทย (ดวงจันทร์ อาภาวัชรุทธิ์ เจริญ เมือง ,2542) ให้คำจำกัดความว่า ส่วนใหญ่ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของคนไทยในแต่ละ ภูมิภาคมีความคล้ายคลึงกัน ท่าเลที่ถือว่ามีชัยภูมิที่ดีที่จะใช้เป็นที่ตั้งถิ่นฐานจะประกอบไปด้วย

1. แม่น้ำ เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์และมั่นคงที่คู่กับสังคมเกษตรกรรม เพราะต้องใช้น้ำในการเพาะปลูกและดำรงชีวิต ใช้ในการคมนาคมขนส่ง หรือเป็นปราการธรรมชาติที่ช่วยป้องกันจากศัตรู

2. ที่ราบเพื่อการอยู่อาศัยและการเพาะปลูก

3. ภูเขา ซึ่งได้รับอิทธิพลเรื่องฮวงจุ้ยจากประเทศจีน เช่น ชัยภูมิที่ตั้งของเมืองเชียงใหม่ หรือสุโขทัย มีภูเขาอยู่ทางทิศตะวันตกและที่ราบอยู่ทางทิศตะวันออก

4. ระบบการระบายน้ำ เช่น ดูความลาดเอียงของพื้นที่ หรือแนวการไหลของน้ำ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันน้ำท่วมหรือการกัดเซาะดินของน้ำ

ขณะเดียวกันก็มีความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานเฉพาะแบบเฉพาะภูมิภาค อาทิเช่น

1. ความเชื่อเรื่อง "ซัด" ของคนล้านนา "ชะล่า"ของคนอีสาน หรือ "ซ้อห้าม" ของคนใน ภาคกลาง เกี่ยวกับการตั้งเมืองและองค์ประกอบของเมือง การเลือกพื้นที่ทำกิน การใช้พื้นที่ สาธารณะ การตัดฟันต้นไม้ เป็นต้น

2. ความเชื่อของชุมชนไทในภาคเหนือรวมไปถึงไทลื้อในสิบสองพันนาที่มีการจัดตั้งตัว เมืองประสานความเชื่อกับนิเวศวิทยา โดยแบ่งการตั้งถิ่นฐานเหมือนสรีระของคน เช่น เมืองๆ หนึ่งจะมี "หัวเมือง กลางเมือง และหางเมือง (หรือหัวเมือง คิงเมือง และลำเมือง)" โดย "หัว เมือง" จะอยู่ด้านทิศเหนือ จัดเป็นจุดศักดิ์สิทธิ์และสำคัญที่สุด ตั้งอยู่บนพื้นที่สูงและหันไปทาง ทิศเหนือ มี "ดอยขุมจำหัวเมือง" คือดอยหรือที่ราบสูงปกอยู่ทางทิศเหนือด้วย บริเวณหัวเมืองจัด เป็นที่ตั้งของ "เวียงเจ้า" หรือองค์การปกครอง แคว หรือหนองน้ำใหญ่ประจำเมือง ต้นไทร ใหญ่ที่อยู่ของ "เสื่อเมืองใหญ่" หรืออารักษ์ใหญ่ประจำเมือง และ "หอฟ้าเหนือหัว" ศาลบูชาเทพ เจ้าของเมือง ถัดจากหัวเมืองมีลานกว้างเรียกว่า "ช่วงเมือง" ส่วนกลางชุมชนเรียกว่า "ใจกลาง เมือง" จุดกึ่งกลางของพื้นที่ทั้งหมดเรียกว่า "สะดือเมือง" กลางเมืองจะเป็นที่ตั้งของ"ภาค" หรือ ตลาด สวนกล้วยและสวนหยวก (กล้วยป่า) ส่วน "บ้านไพร่" หรือหมู่บ้านของไพร่ ซึ่งบางครั้งเรียก ว่า "ครัวเมือง" หรือพลเมืองจะอยู่ตั้งแต่กลางเมืองจนท้ายเมือง รอบเมืองนั้นเป็น "นา" หรือ "บ้าน" หรือผืนที่นากว้างขวางอุดมด้วยเหมืองฝายอันเป็นที่ตั้งของ "บ้านข้าบ้านเล็ก" หรือหมู่บ้าน ของข้าและเล็ก กลุ่มหมู่บ้านเหล่านี้เรียกว่า "จอง (ช่อง)" ก็ได้ บางครั้งเรียก "จองก่อนน้ำ" (หมู่บ้าน

บริเวณทางภูมิศาสตร์ ทั้งนี้เนื่องจากการปรับตัวของคนอันเนื่องมาจากวัฒนธรรมและ know-how ให้เกิดความสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของมนุษย์

2. ชุมชนในฐานะหน่วยของการจัดองค์กรทางสังคม (Community as a Social Organization Unit) ชุมชนเป็นระบบสังคมอันหนึ่ง ประกอบด้วยระบบย่อยๆ ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ได้แก่ การถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกใหม่ของสังคม การควบคุมทางสังคม การมีส่วนร่วมในสังคม การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การผลิต การบริโภค และการกระจายสินค้าและบริการภายในชุมชน นอกจากนี้ชุมชนยังถูกมองว่าเป็นโครงข่ายการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคมอีกด้วย การติดต่อสัมพันธ์กันจะเกิดขึ้นระหว่างบุคคล กลุ่ม และสถาบันต่างๆ ถ้าความสัมพันธ์นั้นเกิดขึ้นระหว่างบุคคล กลุ่ม และสถาบันที่อยู่ในชุมชนหรือในระดับเดียวกัน เรียกว่าเป็นการเชื่อมโยงในแนวราบ (Horizontal Ties) และถ้าความสัมพันธ์เกิดขึ้นระหว่างบุคคล กลุ่ม และสถาบันต่างระดับกัน เรียกว่าเป็นการเชื่อมโยงในแนวตั้ง (Vertical Ties) การปะทะสัมพันธ์กันในระดับชุมชนจะอยู่ใน 3 รูปแบบใหญ่ คือ ความร่วมมือกัน (Cooperation), การแข่งขันกัน (Competition) และความขัดแย้งกัน (Conflict)

3. ชุมชนในฐานะหน่วยทางจิตใจและวัฒนธรรม (Community as a Psycho-cultural Unit) เกิดความรู้สึก "Community Sentiment" หรือรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน จึงเกิดความรู้สึกผูกพันร่วมกันระหว่างคนในชุมชน ทั้งนี้เพราะสมาชิกของชุมชนมีค่านิยม กฎเกณฑ์ทางสังคม และเป้าหมายร่วมกัน

สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ (2542) เสนอว่า ชุมชนจะมีระบบความสัมพันธ์ที่ขึ้นอยู่กับ 3 ระบบย่อยที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน กลายเป็นโครงสร้างที่ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ ระบบย่อยทั้ง 3 ได้แก่

1. ระบบการผลิต หรือระบบการทำมาหากิน

2. ระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน ประกอบด้วย ครอบครัว เครือญาติ ชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน

3. ระบบความเชื่อ ประกอบด้วย ศาสนา คุณค่า และพิธีกรรม ที่เป็นการผสมผสานระหว่างพระพุทธศาสนากับความเชื่อดั้งเดิม เช่น การนับถือผีสงเทวดา ลัทธิพราหมณ์

สรุปชุมชนถือเป็นระบบสังคมหนึ่งที่จะดำรงอยู่ได้ก็ด้วยการจัดการชุมชนและการปะทะสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล กลุ่ม และสถาบันต่างๆ ในชุมชน กลายเป็นระบบความสัมพันธ์ที่ส่งผลให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ทางสังคมขึ้นในชุมชนที่สอดคล้องสภาพภูมิศาสตร์ ระบบการผลิตในสังคม ระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน และระบบศาสนาและความเชื่อ หรือเรียกได้ว่าเกิดเป็น "วิถีชีวิตชุมชน" ซึ่งก็คือเป็นส่วนหนึ่งของ "วัฒนธรรม" ด้วย

กิจกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นตามระบบความสัมพันธ์ในชุมชนและเป็นตัวสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตชุมชนนั้น Don Townsend (1994) ได้แบ่งระบบความสัมพันธ์ออกเป็น 2 ประเภทหลัก คือ

1.กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อ (Sacred Activities) หมายถึง กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากความเคารพศรัทธาในสิ่งบางสิ่งของมนุษย์ ซึ่งลิตธิ์ บุตรอินทร์(2540) ได้แบ่งความเคารพดังกล่าว ในภูมิภาคล้านนาจะแบ่งออกเป็น

- 1.1 ความเคารพในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์
- 1.2 ความเคารพในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ
- 1.3 ความเคารพในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

2. กิจกรรมทั่วไปที่ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อ (Profane Activities) หมายถึง กิจกรรมอื่นๆที่ไม่ได้เกิดจากความเคารพศรัทธา

## 2.2.6 แนวความคิดด้านการอนุรักษ์ชุมชน และเมืองศิลปวัฒนธรรม

### 1.แนวทางการอนุรักษ์ Kampung ในประเทศอินโดนีเซีย

Haryadi มีแนวคิดหลักในการอนุรักษ์ "Kampung" บริเวณพื้นที่ชั้นในเมือง Yogyakarta ซึ่งเป็นเมืองเล็กๆที่มีบทบาทสำคัญทั้งด้านประวัติศาสตร์และการเมืองมาตั้งแต่อดีต แต่กำลังจะถูกทำลายและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเพราะนโยบายพัฒนาเมืองของรัฐ ว่าการจะอนุรักษ์เมืองที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม จะต้องศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานและรูปแบบการทำกิจกรรมที่ผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมของชนพื้นเมือง ชาวดัทช์ และชาวจีนควบคู่กัน เพราะการรักษาแบบการทำกิจกรรมไว้ จะสะท้อนความเชื่อมโยงในเรื่องการใช้พื้นที่และช่วยอนุรักษ์พื้นที่ที่ทำกิจกรรมโดยอัตโนมัติ วิถีชีวิตของคนในชุมชนจึงไม่สูญหายไป นอกจากนี้เขายังเสนอวิธี "Continuity of Change" ซึ่งเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ที่สมดุลกับการพัฒนา เพราะถือว่าการพัฒนาเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ที่ทำได้คือป้องกันไม่ให้เกิดการพัฒนาขยายตัวรวดเร็วมากเกินไปและไร้การควบคุม อันอาจทำให้เกิดปัญหาต่างๆตามมา เช่น ประชาชนเกิดความเครียดมากกว่าที่จะเกิดคุณภาพชีวิตที่ดี หรือโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมประเพณีถูกรบกวน

### 2. การอนุรักษ์ สถาปัตยกรรมไตในหมู่บ้านต่างๆของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

อรศิริ ปาณินท์ (2539) มีแนวคิดที่ว่า โครงสร้างทางกายภาพหลักของหมู่บ้านไตในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ 1)ตัวหมู่บ้าน 2)หอเจ้าเมือง 3)เสาใจบ้าน 4)วัด หรือสำนักสงฆ์ 5)ลำน้ำหรือแม่น้ำ และ 6)ไร่นา แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของผังหมู่บ้าน รวมถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งในด้านสังคมและความเชื่อ ทั้งหมดนี้มีผลต่อกิจกรรมและสังคมชุมชนโดยส่วนรวม ผังกายภาพของหมู่บ้านจึงบอกถึงวิถีชีวิตโดยส่วนรวมได้ชัดเจน ขณะเดียวกันในส่วนของตัวบ้านก็มีการใช้พื้นที่ในบ้านที่สัมพันธ์เนื่องกับวิถีชีวิตและความเชื่อต่างๆด้วย อาทิเช่น การวางตำแหน่งห้องนอน ตำแหน่งของหิ้งพระ เป็นต้น

### 3 เอกลักษณะทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของมอญบ้านม่วง จังหวัดราชบุรี

จากการศึกษาโดยมหาวิทยาลัยศิลปากรณ์ (2539) พบว่า ชุมชนมอญบ้านม่วง อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี มีเอกลักษณะที่ดำรงไว้ซึ่ง "ความเป็นมอญ" อย่างเข้มข้นเมื่อเทียบกับชุมชนมอญอื่นๆที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย แนวคิดของงานวิจัยจึงเป็นเรื่องของ "เอกลักษณะทางวัฒนธรรมท้องถิ่น" ซึ่งต้องศึกษาในเรื่อง

สภาพแวดล้อมและหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดีที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการในการตั้งถิ่นฐาน และการประกอบอาชีพ ประวัติศาสตร์ชุมชน และความสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียง รวมทั้งบทบาทของกลุ่มชนต่างๆในบริเวณลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ภูมิปัญญาท้องถิ่นและผู้นำทางภูมิปัญญา (วัดและพระสงฆ์ยังคงมีบทบาทสำคัญ)

1. วิถีชีวิตชาวบ้านที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ความเชื่อ และการทำมาหากิน
2. การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและท้องถิ่นใกล้เคียง ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมและสภาพแวดล้อมของชุมชน

## 2.3. แนวความคิดเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว

2.3.1 ผลกระทบ (Impacts) นั้นอาจจะเกิดขึ้นโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ได้ โดยยกตัวอย่างเช่น การสร้างเขื่อนหรือฝายกั้นน้ำ ซึ่งอาจจะเป็นผลกระทบโดยตรง แต่อาจจะทำให้ระบบนิเวศน์โดยรอบเขื่อนเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือผลกระทบโดยอ้อมจากการสร้างเขื่อน ซึ่งผลกระทบนั้นจะมากหรือน้อยนั้นจะต้องมีการประเมินผลกระทบต่อสภาพพื้นที่โดยรอบ หรือเรียกว่าการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

2.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวและผลกระทบของการพัฒนาเมือง ประมุข แก้วเนียม และ Ilyas Baker (2529: 116-117) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวและการพัฒนาเมืองในการศึกษาถึงผลของการพัฒนาที่มีต่อระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดจากผลจากการพัฒนาเมือง และผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งจากการพัฒนา ทั้ง 2 ส่วนซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่สามารถจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะใหญ่คือ

1ผลกระทบ อันเนื่องมาจากความเจริญของแหล่งท่องเที่ยว เมื่อแหล่งท่องเที่ยวได้รับความนิยม มีการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวในบริเวณนั้นมากขึ้นอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบตามมาดังนี้

1.1 Architectural Pollution เกิดจากความพยายามในการจัดสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆให้มีแหล่งบริการต่างๆ เช่นโรงแรมต่างๆที่ใหญ่โตโดดเด่นต่างกันไป รวมทั้งเกิดปัญหาความขาดแคลนสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในเมือง และความไม่สอดคล้องกัน ซึ่งปัญหาดังกล่าวอาจจะเกิดผลต่อเนื่องไปยังปัญหาทัศนียภาพในเมืองอีกด้วย

1.2 Ribbon Development and sprawl การพัฒนาและการขยายตัวในลักษณะเป็นเส้น (Ribbon Development and sprawl การพัฒนาและขยายตัวในลักษณะเป็นเส้น Ribbon) เกิดจากความพยายามในการจัดสร้างแหล่งท่องเที่ยวให้ได้รับผลประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ให้ได้มากที่สุด เช่นการสร้างร้านอาหารริมสถานที่ท่องเที่ยวเป็นแนวยาวติดต่อกันไปสร้างความแออัดกับพื้นที่ การพัฒนาดังกล่าวเป็นการพัฒนาที่ด้อยคุณภาพและไม่เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาในพื้นที่ในอนาคต

1.3 Overload of infrastructure แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งไม่สามารถบริการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการให้กับนักท่องเที่ยว และคนในท้องถิ่นได้อย่างเพียงพอ จะเกิดปัญหามลภาวะในสิ่งแวดล้อม และปัญหาสุขภาพของผู้ที่อยู่อาศัยด้วย

1.4 Segregation of Local Residents การแบ่งแยกของผู้ที่อยู่อาศัยดั้งเดิมซึ่งอยู่ในท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว เพราะการเข้ามาใช้บริการในสถานบริการ หรือสาธารณูปการในเขตแหล่งท่องเที่ยว มักจะใช้จ่ายสูงกว่าปกติเพื่อให้นักท่องเที่ยว ซึ่งไม่เหมาะสมสำหรับคนในท้องถิ่น คนในท้องถิ่นจึงเลือกสรรที่จะใช้บริการที่สะดวก และประหยัดมาใช้จ่ายมากกว่า อีกทั้งสภาพทางกายภาพของเขตท่องเที่ยวกับกลุ่มที่อยู่อาศัยของคนในท้องถิ่นจะมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง จุดแบ่งแยกมักโรงแรมขนาดใหญ่ซึ่งจะเป็นการแบ่งแยกทางเศรษฐกิจ ผลทางอ้อมคือเกิดการแบ่งแยกทางกายภาพด้วย

1.5 Traffic Congestion การจราจรติดขัด มักเกิดขึ้นเมื่อมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้ามาใช้บริการจากแหล่งท่องเที่ยวด้วยเส้นทางเดียวกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด 3 รูปแบบคือ เกิดจาก Mode ของการเดินทางที่แตกต่างกัน เกิดจากการจราจรที่สูงเกินไปโดยเฉพาะบริเวณจุดศูนย์กลางของแหล่งท่องเที่ยว และสุดท้ายเกิดจากการขาดแคลนพื้นที่จอดรถ ซึ่งมักจะเป็นผลมาจากการขาดแคลนพื้นที่ว่างในแหล่งท่องเที่ยว

2.ผลกระทบ อันเนื่องมาจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในเมือง ในเมืองนั้น หากมีการแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในเมืองจะก่อให้เกิดผลกระทบหลายด้านจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในเมืองไม่ว่าจะเป็น ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และสถานที่พักต่างๆ รวมถึงอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการพัฒนารูปแบบที่อยู่อาศัยใหม่ๆ ซึ่งถือว่าเป็น Urban Renewal แบบหนึ่งในเมืองแต่ในทางตรงกันข้ามที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกของนักท่องเที่ยวเหล่านั้น จะกลายเป็นตัวรุกรานของเมืองเนื่องจากจะกลายเป็นตัวการให้เกิดการเพิ่มจำนวนประชากรในเมืองให้มีความหนาแน่นมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาความแออัด ปัญหาจราจร ปัญหาที่จอดรถ ปัญหามลพิษและการกำจัดขยะและน้ำเสียของเมือง แต่ข้อดีกลับกลายเป็นว่าเมืองจะเป็นตัวสร้างแหล่งงานแห่งใหม่ ขนาดใหญ่ ในเมืองและจะเกิดการสร้างงานในลักษณะ Multiplier Effect และเป็นการ

พัฒนาขยายเมืองได้อีกวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของที่ตั้ง หรือสถานที่ของเมืองนั้นๆ นอกจากนี้ใน ส่วนของการพัฒนาการออกแบบสถานที่พักอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวกในเมืองให้มีความ สอดคล้องกันแล้วนั้นจะเป็นส่วนที่ช่วยเสริมสร้างส่วนของเมืองที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาที่ดี และ สอดคล้องกับเอกลักษณ์ของเมืองอีกประการ

**3.ผลกระทบ อันเนื่องมาจากการพัฒนา Second Home ในสภาพแวดล้อมแบบชนบท**  
บริเวณที่จะเกิดแหล่งท่องเที่ยวขึ้น มักจะเกิดความขัดแย้งระหว่างการใช้ประโยชน์ที่ดินแห่งเดิมนั้น เสมอ ซึ่งข้อขัดแย้งของการใช้ที่ดินระหว่างที่ดินชนบทและที่ดินสำหรับการท่องเที่ยวคือ

3.1 ความขัดแย้งในด้านการคมนาคมเข้าถึง ซึ่งมักจะตัดผ่านพื้นที่ชนบทดั้งเดิมซึ่งทำให้เกิด ความขัดแย้งระหว่างที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

3.2 ความขัดแย้งในเชิงพฤติกรรม ซึ่งการท่องเที่ยวขึ้นมักจะต้องการความสนุกสนาน และ ทำลายธรรมชาติมากกว่าที่จะรักษาสมดุลของธรรมชาติ ขณะที่คนชนบทนั้นต้องการรักษาธรรม ชาติมากกว่าการทำลาย

3.3 ความขัดแย้งในด้านการแก่งแย่งแรงงาน แรงงานในภาคชนบทนั้นมักจะเปลี่ยนแปลง ไปสู่งานบริการการท่องเที่ยวมากกว่าเพราะได้ผลตอบแทนสูงกว่า

3.4 ความขัดแย้งในด้านการแก่งแย่งที่ดิน เพราะผลประโยชน์ที่ต่างกันเนื่องจากการท่องเที่ยว นั้นต้องการที่ดินเพื่อใช้ในด้านที่พักอาศัย บ้านพัก สนามกีฬา และพื้นที่พักผ่อนในขณะที่คน ชนบทมักจะใช้พื้นที่เพื่อการเกษตรกรรม

เพราะฉะนั้นจึงเป็นไปได้ยากที่จะควบคุมการใช้ที่ดินให้มีคุณค่าเหมาะสมไม่ให้สูญเสีย ทรัพยากรธรรมชาติที่งดงาม เพื่อที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะอะไรก็ตามตามความสูญเสียใน ด้านต่างๆ หรือการไม่ประสานประโยชน์มักจะเกิดขึ้นเสมอ

### 2.3.3 ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

จากการศึกษาของ Mc Evoy และ Dietz (1977) กล่าวไว้ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงการใช้ ที่ดินที่เป็นผลมาจากโครงการพัฒนาว่าลักษณะสำคัญของการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเกิดจาก โครงการพัฒนาว่า การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินที่เกิดขึ้นจะมีอยู่ 2 ระดับ คือ

1. โครงการพัฒนาอาจทำให้เกิดกิจกรรมหรือรูปแบบการใช้ที่ดินแบบใหม่ขึ้นมา แทนกิจ กรรมที่มีอยู่เดิมอย่างรวดเร็ว
2. โครงการพัฒนา อาจจะทำให้เกิดการขยายตัวของการใช้ที่ดินที่มีอยู่เดิมให้มากยิ่งขึ้น

2.3.4 แนวความคิดเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพเศรษฐกิจและสภาพสังคม การศึกษาของYong (1973) ได้นำผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อสังคมมาสรุปได้ 5 ข้อคือ

1. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ และนักท่องเที่ยวภายในประเทศ รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อคนในท้องถิ่นด้วย ให้ได้ประโยชน์ได้เท่ากัน

2. การท่องเที่ยวให้เกิงานต่างๆขึ้นมา โดยเฉพาะงานสำหรับแรงงานประเภทที่ไม่ต้องอาศัยฝีมือและความชำนาญ ทำให้การว่างงานมีน้อยลง และเพิ่ม โอกาสในการทำงานของคนในเมืองมากขึ้น

3. การท่องเที่ยวสามารถเป็นนโยบายหลักของการพัฒนาภาค โดยมีจุดประสงค์ที่จะก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างพื้นที่ที่เป็นอุตสาหกรรม กับพื้นที่ที่ไม่เป็นแหล่งอุตสาหกรรมของประเทศ

4. การท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมอื่นๆได้ เช่น งานหัตถกรรมต่างๆ สินค้าประเภท เครื่องหนัง เสื้อผ้า เพชรพลอย เครื่องแก้ว อาหารเครื่องดื่ม เครื่องมือเกี่ยวกับสันนาการ เป็นต้น กล่าวคือการท่องเที่ยวจะมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิตหรือที่เรียกว่า Multiplier Effect เพราะเมื่อมีการใช้จ่ายเกิดขึ้นครั้งหนึ่งจะก่อให้เกิดรายได้แก่คนบางกลุ่ม หรือกิจกรรมบางประเภท บุคคลหรือกิจกรรมที่ได้นำส่วนหนึ่งไปใช้จ่ายต่อและก่อให้เกิดการใช้จ่ายต่อไปเรื่อยๆ ซึ่งเมื่อรวมรอบต่างๆมีมูลค่าสูงกว่า การใช้จ่ายในครั้งแรกหลายเท่า

5. การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อาจส่งเสริมให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศในสายตาชาวโลก และยังทำให้บรรลุดัตุประสงค์ด้านอื่นๆ เป็นอันมาก

ซึ่งเมื่อพิจารณาผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อการพัฒนาเมือง การใช้ที่ดิน แล้ว จะเห็นได้ว่า ผลกระทบดังกล่าวยังเชื่อมโยงไปถึงสภาพเศรษฐกิจของชุมชน หรือของเมือง และที่สำคัญผลกระทบดังกล่าวจะส่งผลถึง สภาพสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอันดับสุดท้าย

การท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2534 ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนโดยมีการศึกษาในหลายชุมชนได้สรุปการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญไว้ดังนี้

#### 1. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

1.1 การที่รัฐบาลลงทุนในการพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานต่างๆมากมาย เช่น การสร้างถนนเชื่อมหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลกับเมืองต่างๆ และเป็นที่ประจักษ์กันดีว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาดังกล่าวนี้ ทำให้หมู่บ้านที่เป็นการผลิตมีสภาพความเป็นอยู่อย่างง่ายและ



เศรษฐกิจแบบยังชีพกลับมาเป็นหมู่บ้านที่เป็นการผลิตเพื่อการค้า ซึ่งต้องเข้าไปผูกพันกับราคาสินค้าของตลาดระดับประเทศและระดับโลกมากขึ้น

1.2 การติดต่อพึ่งพาระหว่างสังคมเมือง และสังคมชนบทได้เพิ่มมากขึ้นสังคมเมืองได้พัฒนาไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรต่างๆ จากชนบทมากขึ้นทำให้อาชีพจากการทำการเกษตรกรรมอย่างเดียว ได้กลายเป็นเจ้าของกิจกรรมที่มีใช้การเกษตรต่างๆ เพื่อนำทรัพยากรไปป้อนโรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งเป็นกรรมกรในภาคอุตสาหกรรมต่างๆ คนรวยที่มีทุนทรัพย์ มีแนวโน้มที่จะลงทุนในการขนส่งสินค้า และการค้า กลายเป็นชาวนา กลายเป็นพ่อค้า

1.3 เมื่อมีการติดต่อระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบทมากขึ้นกว่าแต่ก่อน โดยเฉพาะด้านการแพร่กระจายของระบบสินค้า จะก่อให้เกิดการสะสมทุนทรัพย์ และเนื่องจากแต่ละคนสะสมได้ไม่เท่ากันจึงก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน รูปแบบของทรัพย์สินที่สำคัญที่สุด คือที่ดิน ดังนั้นแบบแผนการถือครองที่ดินอาจจะนำไปสู่การแบ่งชนชั้นทางเศรษฐกิจของหมู่บ้าน

1.4 สภาพนิเวศวิทยาของหมู่บ้าน มีผลต่ออัตราการปรับปรุง และพัฒนาในด้านอาชีพเกษตรกรรม ทั้งนี้ เนื่องจากว่า เมื่อสภาพสิ่งแวดล้อมในด้านภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านได้มีการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น เช่น มีที่ดินทำกินที่อุดมสมบูรณ์ก็ส่งผลให้มีรายได้ดีขึ้น นำรายได้มาปรับปรุงความเป็นอยู่ต่างๆ ให้ดีขึ้น

## 2. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1 การที่สังคมชนบทมีการติดต่อกับสังคมเมืองมากขึ้นนั้น การพึ่งพา อาศัยภายในสังคมชนบทน้อยลง ระบบครอบครัวและเครือญาติซึ่งเดิมเคยเป็นหน่วยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ได้เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เนื่องจากหน่วยงานต่างๆ ของรัฐได้เข้ามาทำหน้าที่เหล่านั้นแทนระบบครอบครัวและเครือญาติได้ทำหน้าที่น้อยลง เช่น หน่วยงานรัฐที่เข้ามา ได้แก่ โรงเรียน ให้การศึกษาแก่บุตรหลาน ธนาคารหรือสหกรณ์ ให้ชาวบ้านกู้เงินแทนที่จะไปกู้ที่นอกร เป็นต้น

2.2 เนื่องจากประชากรที่เพิ่มมากขึ้นในชุมชน และทรัพยากรได้เริ่มจำกัดลง ทำให้ชาวบ้านต้องออกไปทำงานติดต่อกับภายนอกชุมชน จำเป็นต้องหารายได้จากแหล่งอื่นๆ

2.3 การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมสังคมของเมือง เข้าไปในสังคมชนบทในเรื่องของการยอมรับค่านิยมปัจเจกบุคคลนิยม ความเชื่อมั่นในตัวเองที่ได้ประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงาน และสังคม และจากการยอมรับความทันสมัย ย่อมทำให้เกิดค่านิยมให้กับสังคมชนบทที่ยกย่องบูชาบรรพบุรุษ ความมีเกียรติ ความภูมิใจในเผ่าพันธุ์ การเชื่อฟังผู้อาวุโสกว่า การยึดมั่นในความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ เปลี่ยนไปจากเดิม

2.4 การที่หน่วยงานของรัฐได้เข้ามามีบทบาทในสังคมชนบทมากขึ้น เช่นโรงเรียน จนสังคมยอมรับเป็นค่านิยมทางสังคมที่ยกย่องการศึกษา ต้องการให้บุตรหลานเป็นเจ้าของคน

การประกอบอาชีพเกษตรกรรมลำบากจะมีผลทำให้นักเรียนได้ศึกษาต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น โอกาสที่ผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้นนั้นจะกลับมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมเหมือนบิดา มารดา น้อยลงไป

### 2.3.5 แนวความคิดการประเมินผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น

จะเป็นการศึกษาผลกระทบทางด้านสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยการประยุกต์ใช้ วิธีการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม (กนภพร, 2540) ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

#### 1. ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง

โดยการรวบรวมข้อมูล โดยทำการรวบรวมข้อมูลที่อธิบายสภาพสังคม และวัฒนธรรม โดยจะพิจารณาจาก สภาพสังคม การปกครอง ความเป็นอยู่ ภาษา การแต่งกาย การปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวม ประเพณีในรอบปี และวิถีชีวิต ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะได้จาก เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน หัวหน้าฝ่ายวัฒนธรรม สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นต้น

#### 2. ขั้นตอนการจำแนกปัจจัยที่สำคัญ

ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมในขั้นตอนแรกนั้นจะนำมาศึกษาเฉพาะข้อมูลหรือปัจจัยที่สำคัญอันจะเกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะต้องทำการเปรียบเทียบระหว่างสภาพที่มีการท่องเที่ยวเกี่ยวกับสภาพที่ไม่มีการท่องเที่ยว รวมถึงนโยบายต่างๆในท้องถิ่น ซึ่งอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นด้วย ซึ่งจะแยกประเด็นในการเปรียบเทียบดังนี้

- การเปลี่ยนแปลงการปกครอง-องค์กรทางด้านสังคม ซึ่งได้แก่ การจัดลำดับการปกครอง หน้าที่และการปฏิบัติของคนในชุมชน
- การเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ (อาคาร สิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรม) ซึ่งได้แก่ สภาพความเป็นอยู่ สภาพบ้านพักอาศัย สภาพภูมิทัศน์ การศึกษา การสาธารณสุข
- การเปลี่ยนแปลงทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งได้แก่ การปฏิบัติตาม ขนบ ธรรมเนียม ประเพณี รวมถึงรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ
- การเปลี่ยนแปลงสภาพวิถีชีวิต ซึ่งประกอบด้วยการแต่งกาย อาหาร ภาษาพูด แนวคิด และค่านิยมที่เปลี่ยนแปลง

#### 3. ขั้นตอนการคาดการณ์ความเปลี่ยนแปลง

การคาดการณ์ความเปลี่ยนแปลงอันเนื่องจากการท่องเที่ยว ในทางสังคมและวัฒนธรรมนั้นไม่สามารถแสดงออกมาในเชิงปริมาณได้ ดังนั้นในการศึกษาขั้นตอนนี้จะใช้แบบนำสัมภาษณ์ เพื่อแสดงถึงความเปลี่ยนแปลงในอดีตที่ไม่มีการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง และปัจจุบันที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว และใช้กลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้าน 2 หมู่บ้านที่มีการท่องเที่ยว

และไม่มีการท่องเที่ยว เพื่อแสดงถึงความแตกต่างของปัจจัยที่กำหนดขึ้นว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทางด้านใดบ้าง

#### 4. ขั้นตอนการเสนอการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

เป็นขั้นตอนสุดท้ายในการประเมินผลกระทบ การเสนอการเปลี่ยนแปลงที่ได้จากการคาดการณ์ จะช่วยในการพิจารณาผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งด้านบวกและลบโดยสามารถแสดงตามตารางดังนี้

กลุ่มผลกระทบทางสังคม	ตัวบ่งชี้ผลกระทบทางสังคม
1. การปกครอง-องค์กรทางด้านสังคม	การจัดลำดับการปกครอง หน้าที่และการปฏิบัติของ คนในชุมชน
2. สภาพความเป็นอยู่ (อาคาร สิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรม)	สภาพความเป็นอยู่ สภาพบ้านพักอาศัย สภาพภูมิทัศน์ การศึกษา การสาธารณสุข
3.ขนบธรรมเนียมประเพณี	การปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมถึงรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ
4.สภาพวิถีชีวิต	การแต่งกาย อาหาร ภาษาพูด แนวคิด และค่านิยมที่เปลี่ยนแปลง

#### 2.3.6 แนวความคิดเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ( Environmental Impact ) หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นใหม่หรือมีการจับกลุ่มใหม่ของสิ่งแวดล้อม ทั้งที่มนุษย์สร้างขึ้นเองตามธรรมชาติ มีผลทำให้สิ่งแวดล้อมเดิมหรือสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ได้รับความกระทบกระเทือน จนมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางใดหรือสิ่งแวดล้อมทางใดทางหนึ่งที่อาจจะมีผลร้ายต่อคุณภาพชีวิต และสภาพแวดล้อมนั้นๆ

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ( Environmental Impact Assessment ) เป็นกิจกรรมที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อค้นหา วิเคราะห์ และพยากรณ์ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมของมนุษย์ในสังคมนั้นๆทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

แนวความคิดที่นักสิ่งแวดล้อมในการใช้ประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมคือ เป็นการศึกษาถึงปัญหาหลายๆปัญหาร่วมกัน โดยมุ่งเน้นการปกป้องสิ่งแวดล้อมใน 3 หลักการ คือ

- 1.การวางแผนการใช้ที่ดิน ( Land Use Planning )
- 2.การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและ การอนุรักษ์ (Resource Utilization and Conservation)
- 3.การควบคุมมลภาวะ (Pollution Control)

หลักเกณฑ์ในการวัดผลกระทบสิ่งแวดล้อม (ปิยนุช 2540 อ้างถึง Munn 1975) ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการวัดผลสิ่งแวดล้อมไว้ทั้งหมด 4 ประการ คือ

- 1.การเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน

2. การเปรียบเทียบกับผลงานวิจัยในอดีต
3. การเปรียบเทียบกับพื้นที่ข้างเคียง
4. การประยุกต์ขบวนการจำลอง

นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาถึงประเภทของข้อมูลในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมแล้ว สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative) เป็นข้อมูลวัด กลิ่น สี ความสวยงาม ความพอใจ ซึ่งต้องให้อาอมรณ์และความรู้สึกเข้ามาเกี่ยวข้องทำให้ยากต่อการตัดสินใจ

2. ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative) ผลการวัดแสดงด้วยตัวเลขจำนวนมากขึ้น ซึ่งเป็นการง่ายต่อการตัดสินใจ

ในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้วยข้อมูลเชิงคุณภาพนั้น มีความยุ่งยากกว่าการประเมินผลด้วยข้อมูลเชิงปริมาณ เพราะต้องแปรข้อมูลเชิงคุณภาพให้ออกมาในเชิงปริมาณ

## 2.4. แนวความคิดเกี่ยวกับการวางแผนการท่องเที่ยว

### 2.4.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ถือว่าเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจควบคู่กับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม โดยมุ่งควบคุมคุณภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยที่จะมุ่งเน้นการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งให้บริการนักท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวมีความมั่นคงยั่งยืนอยู่คู่สังคมมนุษย์ และก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ฉะนั้น แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงไม่ใช่เป็นเพียงการท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มุ่งเสนอขายสินค้า หรือบริการทางการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างเดียว หากยังมุ่งประสานผลประโยชน์ทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอีกประการ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (เอกรสารประกอบการชี้แจง นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ปี พ.ศ.2538-2539) กำหนดไว้ว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม รวมถึงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อสภาพนิเวศน์ ซึ่งมีองค์ประกอบหลักในการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและการกระจายรายได้ ซึ่งจุดมุ่งหมายของการเดินทางท่องเที่ยวในรูปแบบนี้จะต้องมีวัตถุประสงค์ในการแสวงหากิจกรรมต่างๆดังนี้

1. กิจกรรมต่างๆที่ให้ประสบการณ์ที่หลากหลายมากขึ้น

2. ประสบการณ์จากการได้ไปเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ และ หรือประสบการณ์ที่ได้สัมผัสวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของสังคมที่แตกต่างจากตนเอง

3. โอกาสที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะทางธรรมชาติ วัฒนธรรมที่มีความแตกต่างในแต่ละพื้นที่

4. ให้มีการอนุรักษ์สภาพธรรมชาติและสมบัติทางวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ที่ไปชม โดยที่เป้าหมายในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นจะพิจารณาจากองค์ประกอบหลัก ดังนี้

1. ต้องดำเนินในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว

2. ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว

3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

4. ต้องชี้แจงความปรารถนาของประชาชนในท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ นับว่าเป็นทางออกที่ดีที่จะก่อความสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ทางการท่องเที่ยว แต่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้ประสบผลสำเร็จนั้นจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐบาล เอกชน และประชาชนในพื้นที่ด้วย เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่าย

#### 2.4.2 แนวความคิดเกี่ยวกับขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว (Capacity for Tourism Development)

การกำหนดขีดความสามารถของการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นมักจะใช้ปัจจัยหลายประการนำมาประกอบการพิจารณาไม่ว่าระดับหรือขีดความสามารถการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังนั้นแนวความคิดขีดความสามารถจะเป็นอีกวิธีการหนึ่งในการนำมาใช้เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการจัดการและการรองรับการท่องเที่ยวไม่ให้เกิดกระทบต่อสภาพแวดล้อมและพื้นที่โดยรอบ

**สมรรถนะในการรองรับการพัฒนา (Carrying Capacity)** หมายถึง การใช้ทรัพยากรในระดับความเข้มข้นสูงสุดที่ระดับการจัดการแบบหนึ่ง ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติหรือทรัพยากรมนุษย์สร้างขึ้น สามารถคงตัวอยู่ได้โดยปราศจากการเสื่อมค่า หรือเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติของทรัพยากรนั้นๆ เดิมเลยทีเดียว นอกจากนั้น WHO, UNEP (1984:30) ได้ให้ความหมายของคำว่า สมรรถนะในการรองรับการพัฒนาว่า เป็นขีดความสามารถของการรองรับการท่องเที่ยว เป็นจำนวนของผู้คนที่สามารถ

อยู่ได้ในเวลาที่จะทำให้สิ่งแวดล้อมถูกทำลายน้อยที่สุด และนักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกได้เพียงพอสำหรับความต้องการที่เกิดขึ้น และต้องไม่กระทบต่อความจำเป็นพื้นฐานและความรู้สึกนึกคิดของประชาชนท้องถิ่น

แนวความคิดนี้เดิมใช้กับสัดส่วนจำนวนสัตว์เลี้ยงต่อพื้นที่ สัตว์ที่สัมพันธ์กับการใช้ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ โดยที่สัตว์เลี้ยงไม่ทำลายทุ่งหญ้า ทุ่งหญ้าจะอยู่ในสภาพใช้การได้ตลอดไป ต่อมาแนวคิดนี้ขยายไปใช้กับพื้นที่เพาะปลูกที่สามารถรองรับประชากร 1 คน ต่อมาได้เพิ่มเป็นจำนวนสูงสุดที่พื้นที่เพาะปลูกสามารถรองรับได้ และพื้นที่ทางด้านนันทนาการ อันจะรองรับจำนวนประชากรสูงสุดได้ โดยไม่ทำลายแหล่งท่องเที่ยวอันเสื่อมสภาพไป (จักรชัย พงศ์ประยูร 2536: 115) ต่อมามีการนำไปใช้ในระบบขนส่ง และระบบคมนาคมเช่น ทางหลวงแผ่นดิน ทางรถไฟ ในรูปของปริมาณการจราจรสูงสุดในชั่วโมงหนึ่งๆ ภายใต้สภาวะที่เหมาะสมที่สุด (Goodall, 1987)

โดยที่ขีดความสามารถนี้สามารถแปรเปลี่ยนไปตามชนิดของแหล่งท่องเที่ยว เวลา และสถานที่ จึงยากที่จะกำหนดขนาดตายตัวลงไป เช่นนักท่องเที่ยวที่เลือกไปท่องเที่ยวชายหาด จะยอมรับระดับความพลุกพล่านของผู้คนได้มากกว่านักท่องเที่ยวประเภทเดินป่า เป็นต้น ขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวยังแตกต่างกันตามเกณฑ์การตัดสินใจ เช่น ความต้องการด้านสาธารณูปโภค การจัดการของเสีย การกำจัดขยะ สภาพแวดล้อม ทัศนียภาพ หรือขนาดของพื้นที่ เป็นต้น รวมถึงความสามารถหรือโอกาสในการจัดการ ในการควบคุมป้องกันผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น เนื่องจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น โดยไม่กระทบต่อความจำเป็นพื้นฐานและความรู้สึกนึกคิดของประชาชนในท้องถิ่นด้วย

การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว สามารถแยกพิจารณาได้ 3 ลักษณะ คือ

1. Physical Carrying Capacity การอึดตัวของสิ่งอำนวยความสะดวกและการทำลายสภาพกายภาพของธรรมชาติ รวมทั้งที่มนุษย์สร้างขึ้น
2. Psychological (Perceptual) Carrying Capacity การที่ความสนุกสนานของนักท่องเที่ยวจางหายไปรวมทั้งความรู้สึกทางลบของประชาชนในท้องถิ่นได้เกิดขึ้น
3. Environment (Ecological) Carrying Capacity ระดับนักท่องเที่ยวหรือกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจที่ทำให้สิ่งแวดล้อมลดคุณค่าลง (Degraded)

โดยที่สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2531: 26) ให้แนวคิดว่า การพิจารณาขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นจะมองจากระดับความเหมาะสมของปริมาณนักท่องเที่ยว ซึ่งมีตั้งแต่ระดับที่มีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนถึงช่วง Carrying Capacity ซึ่งจะต้องมีการจำกัดปัจจัยต่างเพื่อให้เกิดความเหมาะสมสำหรับแหล่งท่องเที่ยวแต่ละพื้นที่ให้อยู่ในช่วง Optimum Density

โดยถ้าหากไม่มีการควบคุมขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวแล้วนั้น จะเกิดผลกระทบต่อการท่องเที่ยวได้ ซึ่งผลกระทบในทางลบนั้นต้องพิจารณาจาก 2 ประเด็นที่สำคัญคือ

- 1.ผลกระทบต่อลักษณะทางจินตภาพ (Image) ของการท่องเที่ยว คือการลดลงของคุณภาพของความดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว
- 2.ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม คือการทำลายสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเสื่อมลงไป

#### 2.4.3 การวางแผนการใช้ที่ดินเพื่อการท่องเที่ยว

สุวัฒน์ ธาดานิติ (2522: 270-287) กล่าวว่า การใช้ที่ดินเพื่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะดังนี้คือ

1. การใช้ที่ดินของแหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยว
  2. การใช้ที่ดินของชุมชนเมือง เพื่อเป็นศูนย์กลางอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว
- ซึ่งการวางแผนการใช้ที่ดินเพื่อการท่องเที่ยวจึงต้องกระทำใน 2 ลักษณะ กล่าวคือ เป็นการจัดระเบียบและเสนอแนะการใช้ที่ดิน ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ควบคู่ไปกับการใช้ที่ดินในเมือง การวางแผนการใช้ที่ดินจึงเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการวางแผนการท่องเที่ยว การจัดระเบียบการใช้ที่ดินอย่างดีจะช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยว และมีผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของพื้นที่ท่องเที่ยวนั้น ในขณะเดียวกันจะเป็นการป้องกันผลกระทบในทางลบซึ่งเกิดจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว รวมไปถึงการเสนอแนวทางในการจัดสาธารณูปโภค สาธารณูปการของชุมชนเมือง เพื่อความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการแวะพักอาศัยของนักท่องเที่ยวก่อนหรือหลังการเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้การวางแผนการใช้ที่ดินที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

แผนการใช้ที่ดินของแหล่งท่องเที่ยวควรแบ่งเขตการใช้ที่ดิน (Zoning) เป็น 3 ประเภท คือ

- 1.ที่ดินสงวน (Preservation Area) เป็นบริเวณในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเปราะบางเป็นพิเศษ (Sensitive) แก่การเข้าเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยวจึงจัดเป็นเขตสงวน มีการกำหนดกฎเกณฑ์เข้าไปในพื้นที่อย่างเข้มงวด หรืออาจสงวนไว้ไม่ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปในบางฤดู
2. ที่ดินอนุรักษ์ (Conservative Area) มีการกำหนดเกณฑ์การเข้าชมในเขตนี้ รวมทั้งกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมีระดับความเข้มงวดลดลงกว่าเขตสงวน
3. เขตพัฒนา (Development Area) ได้แก่บริเวณที่ให้การพัฒนาการท่องเที่ยวได้โดยไม่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศหรือความเปราะบางต่อคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว สิ่งก่อสร้างที่จะ

ให้มีขึ้นได้ในเขตพัฒนา เช่นที่พักแรม ร้านอาหาร ศาลาพักผ่อน ที่จอดรถ ท่าจอดเรือ ร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น

แผนการใช้ที่ดินในเมืองเนื่องจากเมืองเป็นศูนย์กลางอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ขณะเดียวกันก็จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วยอาจจะเป็นประเภทให้ความบันเทิง นอกจากนี้แล้วเมืองยังประกอบด้วยโบราณสถานที่มีคุณค่า ขณะเดียวกันเมืองท่องเที่ยวก็จะมีการเจริญเติบโตรองรับกิจกรรมต่างๆ ของผู้อยู่อาศัย เกิดเป็นการใช้ที่ดินเมือง (Urban Land use) การวางแผนการใช้ที่ดินในเมืองเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว และการใช้ที่ดินเมืองเป็นย่านต่างๆ หรือการใช้ที่ดินแบบผสม เพื่อให้การดำเนินชีวิตของผู้อยู่อาศัยในเมืองเป็นไปตามปกติ

#### 2.4.4. แนวคิดในการพัฒนาภูมิทัศน์เมืองเพื่อการท่องเที่ยว

แนวคิดในการพัฒนาภูมิทัศน์เมืองเพื่อการท่องเที่ยว (ปิยนุช, 2540) องค์ประกอบที่จะพัฒนาภูมิทัศน์เมืองเพื่อการท่องเที่ยว จะพิจารณาองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

1. ความเป็นระเบียบ เป็นองค์ประกอบแรกที่ทำให้เมืองทุกเมืองสวยงาม ความสะดวกในการทำกิจกรรมและในด้านการเห็นภาพที่ดูเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสะดวกในการทำกิจกรรม ได้แก่ การที่มีการสัญจรสะดวกราบรื่น การหาสิ่งที่ต้องการพบได้สะดวก การทำกิจกรรมทุกอย่างเป็นไปโดยสะดวก และการเห็นภาพที่ดูเป็นระเบียบเรียบร้อย ได้แก่ การที่ส่วนประกอบต่างๆ ของเมืองได้จัดรวมกันไว้อย่างกลมกลืนไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกสับสนวุ่นวายและส่วนประกอบของเมืองเหล่านั้นไม่ดูสกปรก ขำขุด หักพัง จนทำให้ดูคล้ายว่าไม่ได้รับการใส่ใจ

2. ความสบาย คือความสบายตามสมควรแก่สภาพ ได้แก่ ความไม่ร้อนจนเกินไป ไม่หนาวจนเกินไป ไม่มีฝุ่นมากจนเกินไป พื้นที่ไม่คับแคบจนเกินไป ทั้งนี้สภาพแวดล้อมบางอย่างไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เช่นสภาพอากาศ แต่สามารถจัดเตรียมบริเวณให้สภาพเหล่านั้นบรรเทาได้

3. การมีภาพรวมที่ชัดเจนของเมือง ช่วยให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมเรียนรู้สึกมั่นใจในการสัญจรภายในเมืองนั้นและช่วยให้ความรู้สึกสัมพันธ์กับเมืองนั้นๆ ได้ดียิ่งขึ้น และผลโดยรวมก็คือบุคคลจะเกิดความประทับใจในประสบการณ์ของการที่ได้อยู่ที่เมืองนั้น

4. การมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน เมืองทุกเมืองจะต้องมีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองในลักษณะสวยงาม ชวนให้ผู้พบเห็นเกิดความสบายใจและรื่นรมย์ใจ มีสุนทรียภาพที่ดีเกิดขึ้นในเมือง ได้แก่ การได้เห็นส่วนประกอบต่างๆ ของเมืองปรากฏในลักษณะที่กลมกลืนกัน สัมผัสสุนทรีย์ซึ่งกันและกัน มีสีสันทันที่กลมกลืนหรือตัดกันในระดับที่เหมาะสม

นอกจากนี้แล้วนั้น แนวความคิดในการออกแบบสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของนักท่องเที่ยว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาถึงความต้องการของนักท่องเที่ยว แล้วนำมาประกอบเข้ากับสภาพ



แวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยวที่มีอยู่ก็จะได้แนวความคิดในการออกแบบสถานที่ท่องเที่ยวที่สนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยวได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ฉะนั้นจึงควรพิจารณาถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวตัวนี้คือ

### 1. สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการ (Seek) ได้แก่

- 1.1 ความเรียบง่ายและการพักผ่อน ซึ่งจะต้องรวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆในการพักผ่อนรวมถึงทางด้านกีฬาด้วย
- 1.2 ไม่ต้องการเปิดเผยตัว แต่มีโอกาสพบปะติดต่อกับบุคคลที่มีสังคมแตกต่างไปจากที่เคยพบเห็นอยู่เป็นประจำ
- 1.3 สัมผัสกับธรรมชาติ คนต่างชาติหรือลูกค้าต้องการ สิ่งแวดล้อมต่างๆที่เปลี่ยนไป ต้องการสัมผัสธรรมชาติแต่ยังคงต้องการความสะดวกสบายเหมือนบ้าน
- 1.4 การได้อยู่ตามลำพังและความเป็นส่วนตัว โดยให้มีที่พักเลือกหลายแบบ พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ พร้อมกับความปลอดภัย

### 2. ประสบการณ์ (Experience)

- 2.1 ความเรียบง่าย ของการเปลี่ยนสถานที่และอริยาบถของการพักผ่อน
- 2.2 สัมผัสธรรมชาติ
- 2.3 ทราบถึงคุณสมบัติของร่างกาย
- 2.4 เปลี่ยนอริยาบถ ให้ได้รู้จักการพักผ่อนและการกีฬาที่ไม่เคยกระทำ
- 2.5 เรียนรู้วัฒนธรรม และวิถีทางของชีวิตแบบใหม่ๆ

### 3. การเสริมสร้างและกระตุ้นความคิดในการท่องเที่ยว

- 3.1 พิถีพิถันกับส่วนเด่นหรือความน่าสนใจพิเศษของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ
- 3.2 ปรับปรุงพัฒนาผังบริเวณ ตลอดจนอาคารในแง่ต่างๆซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศต่างๆ
- 3.3 ให้ความสำคัญที่เน้นให้เห็นถึงการให้บริการที่น่าสนใจโดยแสดงออกทางสถานที่และบรรยากาศ
- 3.4 ให้มีการค้นคว้าเพื่อการขายและแสดงออกของคนพื้นเมือง
- 3.5 พยายามเน้นและแสดงออกในส่วนของบรรยากาศที่ดีของสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ

## 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อเมืองนั้นส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นกับเมืองท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ดังจะเห็นได้จากรายงานการวิจัย ของผู้เข้าอบรมหลักสูตรนักวิจัยทางสังคมศาสตร์รุ่นที่ 17 (2525) ได้ศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยว โดยศึกษาในแหล่งท่องเที่ยว 2 แห่ง คือจังหวัดชลบุรีและจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า อาชีพเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทำให้มีรายได้สูงกว่าอาชีพเดิมหรืออาชีพอื่น แม้ว่าจะมีบางช่วงที่มีรายได้น้อย เนื่องจากไม่ใช่ฤดูกาลท่องเที่ยว แต่เมื่อรวมกับรายได้ที่ได้รับในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวซึ่งเป็นรายได้ที่สูงมากแล้ว ผลเฉลี่ยของรายได้ก็ยิ่งสูงกว่าอาชีพเดิมหรืออาชีพอื่นๆ ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ต้องการประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวต่อไป และทำให้กลุ่มผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีความต้องการที่จะเปลี่ยนมาประกอบอาชีพเช่นนี้บ้าง

ในด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้น ได้พบว่าการท่องเที่ยวมีส่วนให้ประชาชนมีค่านิยมแบบทันสมัยสูงขึ้น ทั้งนี้แสดงออกในด้านการบริโภคทางวัตถุ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ประชาชนมีประสบการณ์และการรับรู้สิ่งใหม่ๆ มากขึ้น มีความนิยมไปท่องเที่ยวยังต่างถิ่นเพิ่มขึ้น การใช้ภาษาท้องถิ่นและการแต่งกายแบบพื้นเมืองแบบเดิมลดน้อยลง แต่ในบางพื้นที่ ได้พบว่า การท่องเที่ยวมีส่วนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของศิลปหัตถกรรมและการละเล่นพื้นเมือง

ผลกระทบที่สำคัญที่พบในทุกพื้นที่ คือ การท่องเที่ยวทำให้เกิดการย้ายถิ่นจากที่อื่นเข้ามาในพื้นที่ท่องเที่ยวและเป็นผลสำคัญให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนในท้องถิ่นและคนต่างถิ่น นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาอาชญากรรมและโสเภณีมากขึ้นกว่าเดิม

นอกจากนี้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ฝ่ายวิชาการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ,2526) ยังได้ศึกษาถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตและพบว่าในพื้นที่จังหวัดภูเก็ตนั้น โดยพิจารณาผลกระทบทั้งด้านดีและด้านเสีย ทั้งนี้เพราะจังหวัดภูเก็ตเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวมาก และอยู่ความนิยมของนักท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า ผลดีที่สุดของการท่องเที่ยว คือ การท่องเที่ยวได้ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพแก่ประชาชนในท้องถิ่น ในจังหวัดภูเก็ตให้สูงขึ้นและนำความเจริญมาสู่ท้องถิ่น ส่วนผลเสียที่สำคัญนั้นคือการท่องเที่ยวได้ทำให้ค่าครองชีพของประชาชนในจังหวัดภูเก็ตสูงขึ้น และมีปัญหาอาชญากรรมมากขึ้น ส่วนผู้สูงอายุส่วนมากมีความเห็นว่า นักท่องเที่ยวโดยเฉพาะชาวต่างประเทศ ได้นำเอาวัฒนธรรมบางอย่างที่ขัดกับสังคมไทยเข้ามาเผยแพร่ด้วย เช่น การแต่งกาย ความประพฤติดระหว่างชายหญิงในที่สาธารณะ ซึ่งเป็นช่องทางให้เยาวชนไทยเลียนแบบได้ และไม่เป็นผลดีต่อท้องถิ่น

ในด้านทรัพยากรธรรมชาตินั้น เนื่องจากภูเก็ตเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีจุดเด่นในด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม ซึ่งประชาชนในจังหวัดมีความตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องนี้เป็น

อย่างดีจึงให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มาก เพราะหากขาดทรายเกาะแก่งอ่าวเหล่านี้สูญสิ้นไป การท่องเที่ยวในภูเก็ตจะซบเซาตามไปด้วย ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่ออาชีพและรายได้ของประชาชนในท้องถิ่นเอง

ด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้น พบว่ามีระดับความเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรงและผู้มิได้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรง กล่าวคือ ผู้ที่มีได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวส่วนมากจะได้รับอิทธิพลทางด้านวัตถุ เช่นการรับเอาเครื่องมือ เครื่องใช้ ที่ทันสมัยมาใช้ในชีวิตประจำวัน ขณะที่ผู้ที่ไม่ส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรงนั้น จะรับทั้งค่านิยมในทางบริโภคทางวัตถุ การแต่งกาย ภาษาพูด ตลอดจนพฤติกรรมและกิริยาท่าทางจากนักท่องเที่ยวมาประพฤติปฏิบัติด้วย

ข้อมูลจากเอกสารการวิจัยเรื่อง "Social and Cultural Dimension of Tourism" (Worldbank, 1979) กล่าวถึงเรื่องที่น่ามาศึกษานี้ ส่วนมากเป็นการศึกษาวิจัยแบบเจาะกรณี (Case Study) แต่ผลการศึกษาในหลายแห่ง ก็ได้พบเหมือนกันว่า ผลด้านลบของการท่องเที่ยวนั้น เริ่มมีรูปแบบที่ชัดเจนขึ้น เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบที่เป็น "Institutionalized" โดยใช้บริการสำเร็จรูป (Package Tour) ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวแบบนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะให้บริการนักท่องเที่ยวในปริมาณครั้งมากๆ โดยแต่ละครั้งจะมีการกำหนดรายการท่องเที่ยวและเวลาที่ใช้ในแต่ละสถานที่อย่างละเอียด นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งอย่างผิวเผิน เนื่องจากระยะเวลาจำกัด นักท่องเที่ยวจะมีโอกาสน้อยมากที่จะได้เรียนรู้และปรับตัวเข้ากับท้องถิ่น ในทางกลับกัน ท้องถิ่นเหล่านี้กลับต้องเปลี่ยนแปลงสภาพและต้องปรับตัวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เช่นเดิมนักท่องเที่ยวเมื่อจะซื้อและชมหัตถกรรมพื้นเมืองจะต้องเดินทางเข้าไปชมยังหมู่บ้านและเดินชมตามบ้านเรือน ทำให้ได้เรียนรู้ถึงวิธีการทำอย่างละเอียด แต่ปัจจุบัน นักท่องเที่ยวจะทำได้เพียงเลือกซื้อหรือชมการสาธิตจากร้านค้าหัตถกรรมเหล่านี้ทำให้คนในท้องถิ่นเหล่านั้นต้องพยายามปรับตัวรับรู้อารมณ์แบบนักท่องเที่ยวเหล่านี้ โดยการเปลี่ยนสถานภาพจากการเป็นผู้ประกอบการหัตถกรรมเป็นเจ้าของร้านค้าหัตถกรรม และรับสินค้าจากคนในท้องถิ่นที่เป็นผู้ผลิตมาอีกทอดหนึ่ง หรือการเปลี่ยนรูปแบบอาคารร้านค้าไม้แบบชนบทเป็นอาคารตึกติดเครื่องปรับอากาศ เป็นต้น

การศึกษาดังกล่าว ได้ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาและวางแผนการท่องเที่ยว โดยนักสังคมวิทยา เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก โดยได้เสนอแนวคิดและแนวทางในการศึกษาและการวางแผนการท่องเที่ยวไว้ว่า จะต้องประกอบด้วยเนื้อหาที่สำคัญ 2 ด้าน คือ

1. ด้านเศรษฐกิจและสังคม (Socio-Economics) ซึ่งประเด็นที่ควรสนใจศึกษาในส่วนนี้คือ ปริมาณการจ้างงาน การกระจายรายได้ การเพิ่มขึ้นของรายได้ การใช้ประโยชน์ที่ดิน การเปลี่ยนแปลงของราคาที่ดิน การเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดิน การย้ายถิ่นเข้า-ออก การเปลี่ยนแปลงสภาพโภชนาการ สุขภาพอนามัย การสาธารณสุข การศึกษาและบริการทางสังคม นอกจากนี้ควรจะให้

ความสนใจเกี่ยวกับผลกระทบที่มีต่อสตรีด้านการเปลี่ยนแปลงสถานภาพ การมีงานทำ อาชีพและ รายได้

2.ด้านสังคมและวัฒนธรรม (Socio-Cultural) ประเด็นที่ควรศึกษา คือการเปลี่ยนแปลง ของศิลปะและวัฒนธรรมด้านต่างๆ ไปสู่ “ศิลปะเพื่อการค้า” ศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ต้องมีการ ศึกษาและการวางแผนเพื่อจะให้ศิลปกรรมและวัฒนธรรมเหล่านี้มีทั้งคุณค่าในทางศิลปสร้างสรรค์ และคุณค่าทางเศรษฐกิจ

จากประเด็นดังกล่าวจะเห็นได้ว่าผลกระทบทางลบของการพัฒนานาการท่องเที่ยวขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม ผลกระทบทางตรงซึ่งมักจะเป็นผลกระทบทางเศรษฐกิจและกายภาพ มักจะเป็นผลกระทบทางบวกมากกว่า และสามารถเห็นผลในระยะสั้น ทำให้หลายฝ่ายทั้งรัฐบาล และเอกชนพยายามที่จะส่งเสริมการพัฒนนาการท่องเที่ยวในเชิงเศรษฐกิจ เพื่อที่จะให้การท่องเที่ยว เป็นอีกปัจจัยที่สำคัญต่อการสร้างรายได้ให้กับประเทศ แต่ผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวทาง อ้อมนั้น มักจะเห็นผลในระยะยาว เห็นผลได้ช้ากว่า ยิ่งกว่านั้นผลกระทบในทางอ้อมนั้นมักจะเป็น การเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม จารีต ประเพณี รวมถึงวิถีชีวิตของคนใน สังคมมากกว่า ปัญหาดังกล่าวนั้นยากต่อการแก้ปัญหา ดังนั้นวิธีการที่ดีในการพัฒนนาการท่องเที่ยว ในปัจจุบันควรจะมีการพัฒนนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism)

## 2.6 กรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย (Conceptual Framework)

การพัฒนาเมืองให้ประชาชนอยู่ดีกินดี หรือมีมาตรฐานชีวิต และคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้นนั้น ส่วนใหญ่มักจะส่งเสริมให้เมืองมีสภาพเศรษฐกิจที่ดีขึ้น ซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจสำหรับเมืองต่างๆ นั้นจะขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐาน และทรัพยากรที่สำคัญของเมือง สำหรับเมืองที่มีลักษณะเด่นทาง กายภาพ สังคม หรือวัฒนธรรมนั้นมักจะถูกส่งเสริมให้พัฒนาทางด้านการท่องเที่ยว ให้เป็นรายได้ หลักของเมือง

การนำอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มาสร้างรายได้ให้กับเมืองนั้น ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ อื่นๆ ทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมท้องถิ่น เนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวขึ้น เป็น การพัฒนานำสาขาการบริการขึ้นมาเป็นปัจจัยในการรองรับการท่องเที่ยวของคนหมู่มาก (Mass Tourism) ซึ่งผลจากการพัฒนาดังกล่าว จะมีผลต่อองค์ประกอบดังกล่าว ให้ได้รับความกระทบ กระทบ หรือการเปลี่ยนแปลงในทางบวกและทางลบจากการพัฒนนาการท่องเที่ยวเพื่อคนหมู่มาก

สำหรับเมืองแม่ฮ่องสอนนั้นองค์ประกอบที่สำคัญของเมือง คือ สภาพแวดล้อม และวัฒน ธรรมท้องถิ่นที่ผสมผสานกันอยู่ในเมืองอย่างลงตัว เห็นได้จากบ้านเรือนแบบไทยใหญ่ สร้างด้วยไม้ มีใต้ถุนสูง หลังคามุงด้วยใบตองตึง มีการแต่งกายแบบพื้นเมือง ซึ่งเรียกกันว่า ชุดไต นอกจากนี้ ชาวแม่ฮ่องสอนยังใช้ภาษาท้องถิ่นและรับประทานอาหารพื้นเมือง สิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นเสน่ห์ดึงดูด

นักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเยี่ยมชมจังหวัดแม่ฮ่องสอนและเดินทางกลับด้วยความประทับใจ ซึ่งสิ่งต่างๆที่กล่าวมาถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการดึงดูดการท่องเที่ยว ร่วมกับการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของเมือง และการพัฒนาดังกล่าวก็ประสบผลสำเร็จอย่างชัดเจน ซึ่งจะเห็นได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นระหว่างปีพ.ศ.2540-2545 ที่เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 12.7 ต่อปี (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545) และการพัฒนาระบบคมนาคม ซึ่งในที่นี่จะรวมถึงการคมนาคมทางบกและการคมนาคมทางอากาศ ภายหลังจากมีการพัฒนาระบบคมนาคมดังกล่าวแล้ว (พ.ศ. 2530)

ในการศึกษาครั้งนี้ จึงกำหนดกรอบการวิจัย ที่จะมุ่งเน้นการศึกษาถึง การพัฒนาเมืองซึ่งในที่นี้กำหนดให้การพัฒนาเมือง คือการพัฒนา ระบบคมนาคมและโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นของการส่งเสริมการท่องเที่ยว เมื่อการคมนาคมและโครงสร้างพื้นฐานที่มีศักยภาพจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวโดยนักท่องเที่ยวบางกลุ่มและพัฒนาขึ้นเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งมีลักษณะเป็น MASS TOURISM ซึ่งอุตสาหกรรมท่องเที่ยวนั้น ก่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวในเมือง โดยที่รูปแบบของการท่องเที่ยวในเมืองนั้นจะเป็นตัวกำหนดกิจกรรมและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวในเมือง ซึ่งจากรูปแบบและองค์ประกอบดังกล่าว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเมืองไม่ว่าจะเป็นลักษณะทางเศรษฐกิจของเมือง โดยจะเห็นได้จาก การขยายตัวของธุรกิจบริการต่างๆที่รองรับนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของการจ้างงานภายในเมือง ทำให้ระดับรายได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เมื่อมีการขยายตัวทางกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความต้องการในการใช้พื้นที่ในเมืองมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อลักษณะทางกายภาพของเมือง อันได้แก่รูปแบบการใช้ที่ดินและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของเมือง ซึ่งจากเหตุดังกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมเมือง ซึ่งจะส่งผลต่อเนื่องถึงลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นของเมือง อันได้แก่พัฒนาการของกิจกรรมชุมชน รูปแบบกิจกรรมทางสังคม ความสัมพันธ์ในชุมชน รวมถึงวิถีชีวิตและประเพณีท้องถิ่น โดยที่ลักษณะทั้งหมดที่กล่าวมานั้น คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของเมือง ซึ่งจะทำให้เกิดผลกระทบต่อเมืองทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยว จะมีผลอย่างไรกับการพัฒนาเมือง การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตท้องถิ่นของคนในเมือง และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้จะส่งผลอย่างไรกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และการพัฒนาเมืองในอนาคต ดังนั้นจำเป็นต้องมีการศึกษาและหาแนวทางในการจัดระเบียบเมืองเพื่อการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม

แผนภูมิที่ 2.1 กรอบการวิจัย (Research Framework) และขั้นตอนการวิจัย

